

Αρχαϊκή Περίοδος 700–480 π.Χ.

Μέρος 1^ο

Κεραμική και Αγγειογραφία

Εικονογραφία: η ερμηνεία των εικονογραφικών θεμάτων με βάση συγκεκριμένη μεθοδολογία

- Η γραπτή κεραμική, κυρίως της Αττικής, όταν έχει εικονιστικό αφηγηματικό χαρακτήρα, όπως συμβαίνει στην αρχαϊκή και κλασική εποχή, μας δίνει πλούσιες πληροφορίες για την καθημερινή ζωή, τη μυθολογία, τη θρησκεία, τον αθλητισμό, την ιδεολογία, την κοινωνία, ακόμη και για τις πολιτικές και κοινωνικές καταστάσεις της εποχής που δημιουργήθηκαν οι παραστάσεις των αγγείων. Οι αγγειογράφοι αντλούν τα θέματά τους από τη γενεαλογία των θεών, τους μύθους, την Ιλιάδα και την Οδύσσεια αλλά και από την καθημερινή ζωή.

*Γυναίκα που κάνει κούνια,
παράσταση από σκύφο*

Εικονογραφία: η ερμηνεία των εικονογραφικών θεμάτων με βάση συγκεκριμένη μεθοδολογία

- Κάθε εικόνα είναι μια πράξη επικοινωνίας: αποκατάσταση επικοινωνίας (κατά το δυνατόν)
- Χρειάζεται: Α) Ευρεία γνώση των πραγματολογικών στοιχείων ενός πολιτισμού και μιας εποχής λ.χ. γνωρίζουμε για το αρχαίο συμπόσιο και γι' αυτό εδώ αναγνωρίζουμε έναν συμποσιαστή με κύλικα κρασιού και όχι έναν άρρωστο που ξαπλώνει και πίνει το σιρόπι του!
- Β) Γνώση των εικονογραφικών συμβάσεων, δηλαδή των ιδιαζόντων εικαστικών αποδόσεων, που δεν αντιστοιχούν με αυτονόητο τρόπο στις δικές μας οπτικές εμπειρίες λ.χ. στα μελανόμορφα αγγεία οι άνδρες έχουν μαύρο δέρμα και οι γυναίκες λευκό.

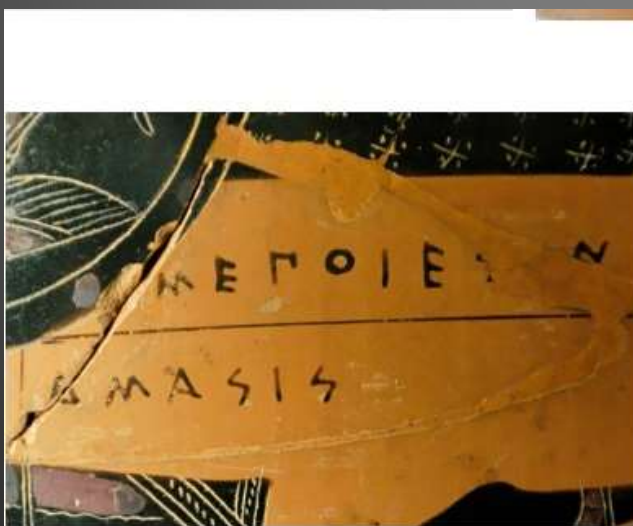

Οι κατασκευαστές των αγγείων

Συνήθως είναι δύο άνθρωποι που ασχολούνται με τα αγγεία. Ο αγγειοπλάστης που υπογράφει ΕΠΟΙΗΣΕΝ = κατασκεύασε, δηλ. έπλασε το αγγείο και ο αγγειογράφος = ΕΓΡΑΦΣΕΝ δηλ. ζωγράφισε. Και οι δύο είναι εξίσου σημαντικοί. Κάποιες φορές ο αγγειοπλάστης και ο αγγειογράφος είναι το ίδιο πρόσωπο

Υπογραφές αγγειογράφων και αγγειοπλαστών πάνω σε αγγεία

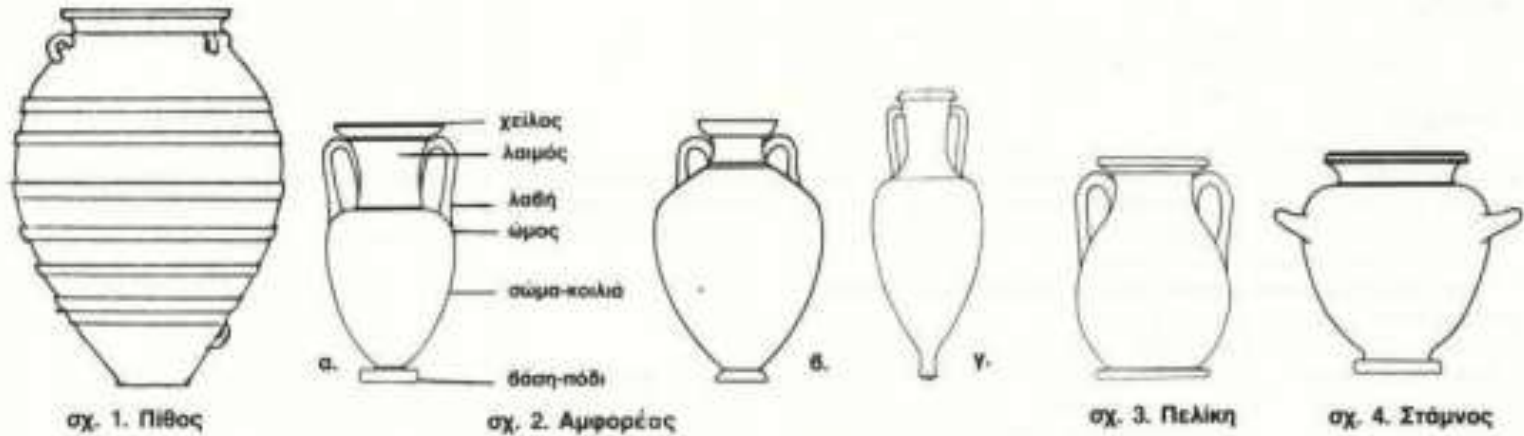
Είδη αγγείων

- Από τα δεκάδες είδη αγγείων που υπήρχαν στην αρχαιότητα παρουσιάζονται τα πιο σημαντικά, χωρισμένα σε 11 κατηγορίες: αποθηκευτικά, μείξης, ψύξης, άντλησης, μεταφοράς, πόσης, τελετουργικά, ελαιοδοχεία, φύλαξης, επιτραπέζια, οικιακά

Μέρη του αγγείου

Είδη αγγείων

Αποθηκευτικά αγγεία

Αγγεία για τη μείξη οίνου με νερό

α.

σχ. 8. Κύαθος

β.

α.

σχ. 9. Οινόχοη

β.

γ.

σχ. 10. Λάγυνος

4. ΑΓΓΕΙΑ ΑΝΤΛΗΣΕΩΣ ΚΑΙ ΣΕΡΒΙΡΙΣΜΑΤΟΣ ΤΟΥ ΟΙΝΟΥ

Ψυκτήρας, ύψος 30 εκ.,
520–510 π.Χ., Νέα Υόρκη, ΜΕΤ

Ανατολίζων ρυθμός

- Η αρχαϊκή εποχή ξεκινά με τον ανατολίζων ρυθμός που καλύπτει σχεδόν το σύνολο του 7ου αι.
- Το φαινόμενο της ανατολίζουσας τέχνης είναι γενικό και επηρεάζει όλους σχεδόν τους μεσογειακούς λαούς από τη Σκυθία μέχρι την Ισπανία και την Ελλάδα φυσικά, καθώς είχαν εμπορικές επαφές με τη Σύρια, την Κύπρο και την Αίγυπτο. Οι φοίνικες ταξίδευαν φέρνοντας μαζί τους νέους τύπους αντικειμένων από μέταλλο, ελεφαντόδοντο, υφάσματα και αγγεία.
- Πρόκειται για τρία διακριτά φαινόμενα: εισαγωγή αντικειμένων από την Ανατολή, εγκατάσταση καλλιτεχνών προερχόμενων από την ίδια γεωγραφική περιοχή στις αναδυόμενες οικονομικά περιοχές, και κυρίως την εισαγωγή καλλιτεχνικών μοτίβων και τεχνικών διακόσμησης που οι ντόπιοι δανείζονται από τους προηγμένους πολιτισμούς της Ανατ. Μεσογείου και της Μέσης Ανατολής.
- Τα στοιχεία που ήρθαν από την Ανατολή τα υιοθέτησαν οι Έλληνες τεχνίτες, διατηρώντας αυτουσία κάποια μοτίβα, όπως τα φυτικά ή τα ζωικά, ή αφομοιώνοντας κάποια άλλα και προσαρμόζοντάς τα στην κεραμική σύμφωνα με τα ελληνικά δεδομένα. Έτσι οι εγχάρακτες σε μέταλλο ανθρώπινες και ζωικές μορφές της Ανατολής μεταφέρθηκαν στα αγγεία αποτελώντας τη βάση για την ανάπτυξη της μελανόμορφης τεχνικής, εφεύρεσης της ελληνικής αγγειογραφίας. Οι μορφές άρχισαν να γίνονται πιο εύσμες και περισσότερο φυσικές από τις γεωμετρικές.

*Ανατολίζουσα κεραμική της Χίου.
Κρατήρας από το Vulci.*

Το σημαντικότερο κέντρο κεραμικής, σχεδόν για ολόκληρο τον 7^ο αι π.Χ., ήταν η Κόρινθος, τόσο από την άποψη των νεωτερισμών και της ευρηματικότητας που επέδειξε, όσο και από την πλευρά της διάδοσης των αγγείων του, και συνεπώς της επιρροής που άσκησε στα άλλα κέντρα.

Οι Κορινθιοί αγγειογράφοι ήταν οι πρώτοι που, λίγο πριν το τέλος του 8ου αιώνα, εγκατέλειψαν τον γεωμετρικό ρυθμό και υιοθέτησαν τη νέα τεχνική του περιγράμματος για τις ανθρώπινες μορφές· δημιούργησαν έτσι έναν χαρακτηριστικό και εύκολα αναγνωρίσιμο ρυθμό, που τον ονομάζουμε *πρωτοκορινθιακό*.

Η πρωτοκορινθιακή κεραμική, που χαρακτηρίζεται από πρωτοτυπία και υψηλή ποιότητα, τελειώνει γύρω στο 630 π.Χ., όταν οι Κορινθιοί αγγειοπλάστες και αγγειογράφοι αρχίζουν να τυποποιούν ολοένα και περισσότερο την παραγωγή τους.

Πρωτοκορινθιακό αγγείο από την Αρχαία Κόρινθο.

Η ανακάλυψη του μελανόμορφου ρυθμού

- Ο μελανόμορφος αποτελεί προσαρμογή της τεχνικής της μεταλλοτεχνίας (εγχάραξη) του συρο-φοινικικού χώρου. Η τεχνική ανακαλύφθηκε από Κορίνθιους αγγειογράφους στις αρχές του 7^{ου} αι.
- Ο ζωγράφος, πάνω στο ανοιχτόχρωμο βάθος του αγγείου (στο χρώμα του πηλού), ζωγραφίζει τις μορφές με μελανό χρώμα. Το μελανό χρώμα είναι ένα βερνίκι που αλείφεται στην επιφάνεια του άψητου ακόμη αγγείου και μαυρίζει κατά τη διάρκεια του ψησίματος. Ο αγγειογράφος αρχικά δημιουργεί τις φιγούρες και κατόπιν χαράσσει τις λεπτομέρειες και το περίγραμμα.
- Η σπουδαιότερη καινοτομία που έφερε ο μελανόμορφος ρυθμός στην απεικόνιση των μορφών είναι η δήλωση των περιγραμμάτων με εγχάρακτες γραμμές. Η τεχνική της χάραξης έδωσε επιπλέον τη δυνατότητα στους αγγειογράφους να προσθέσουν πολλές λεπτομέρειες και να ζωντανέψουν έτσι τις εικονιζόμενες μορφές. με την τεχνική της σκιαγραφίας.

Θραύσμα πρωτοκορινθιακής κοτύλης από την Αίγινα

*Ύστερη πρωτοκορινθιακή όλπη.
Ρώμη, Museo di Villa Giulia.*

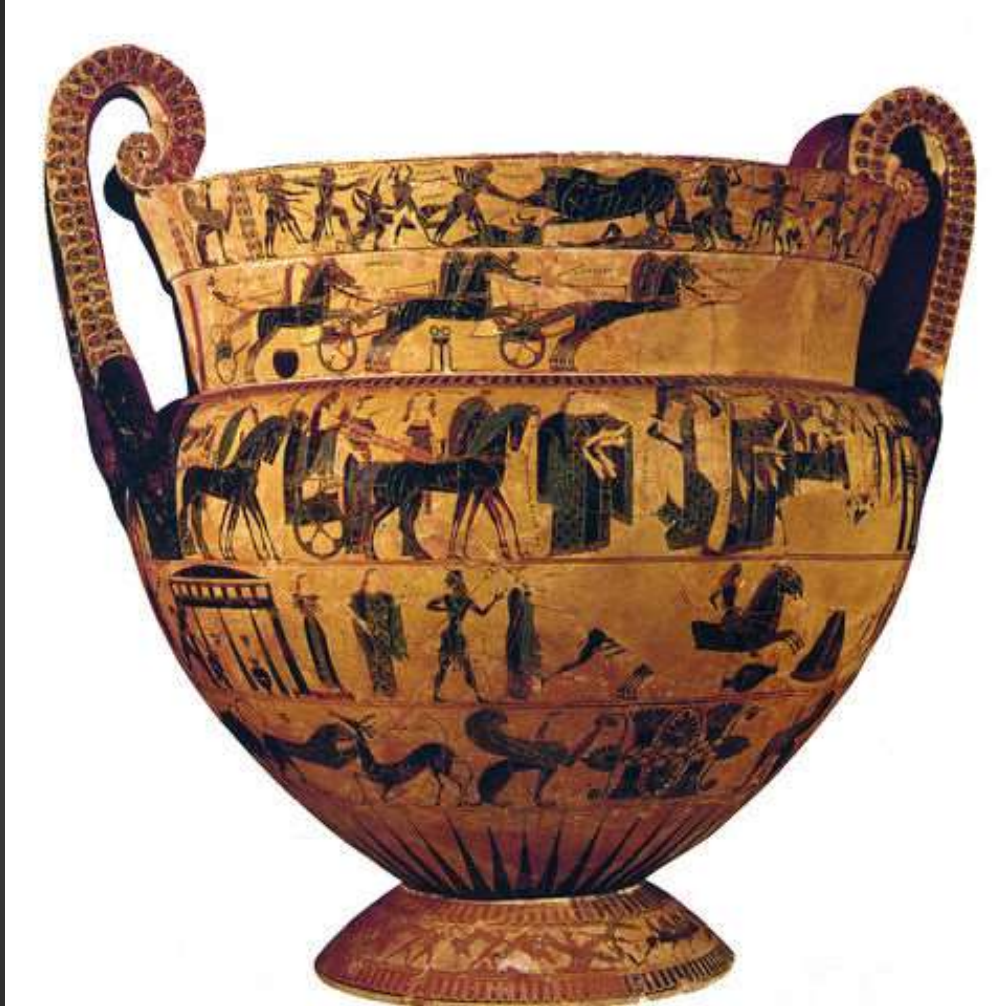
Αττικά μελανόμορφα αγγεία (630 – 520 π.Χ.)

Στο τελευταίο τέταρτο του 7ου αιώνα (625–600 π.Χ.) η διακόσμηση των αττικών αγγείων μεταμορφώνεται με την υιοθέτηση της τεχνικής του *μελανόμορφου ρυθμού*.

Από τα παλαιότερα αττικά αγγεία με τη μελανόμορφη τεχνική είναι ο αμφορέας του «ζωγράφου του Νέσσου». Ο σημαντικότερος αγγειογράφος της εποχής είναι ο ζωγράφος του Νέσσου, ο οποίος κατορθώνει να συγκεράσει την τεχνική αρτιότητα και την ακρίβεια της πρωτοκορινθιακής κεραμικής με το δυναμισμό και τη δραματικότητα της πρωτοαττικής. Ζωγραφίζει μεγάλους σκυφοειδείς κρατήρες και αμφορείς.

*Αμφορέας, μελανόμορφος, Ύψος 122 εκ. 615–605 π.Χ.
Αθήνα, Εθνικό Αρχαιολογικό Μουσείο, Α 01002*

Ελικωτός κρατήρας του Εργοτίμου και του Κλιτία, που ονομάζεται κρατήρας François, γύρω στο 570 π.Χ. Φλωρεντία, Αρχαιολογικό Μουσείο.

Ο κρατήρας François χωρίζεται σε ζώνες με πολυπρόσωπες σκηνές. Αξιοσημείωτη είναι η προσπάθεια του Κλιτία να ονοματίσει όλα τα στοιχεία των εικόνων με τη βοήθεια επιγραφών. Οι επιγραφές δεν ταυτίζουν μόνο τις 270 μυθολογικές μορφές αλλά ακόμη και οικοδομήματα, όπως μια κρήνη, ή απλά αντικείμενα, όπως ένα κάθισμα (θᾶκος). Ο κρατήρας François είναι ένα εξαιρετικό έργο τέχνης· η υψηλή του ποιότητα, η μεγάλη ποικιλία των παραστάσεων που τον διακοσμούν και το πλήθος των επιγραφών που τις συνοδεύουν και τις επεξηγούν τον κάνουν ένα από τα σημαντικότερα αγγεία της ελληνικής Αρχαιότητας. Ο κεραμέας Εργότιμος και κυρίως ο αγγειογράφος Κλιτίας κατασκεύασαν ένα αγγείο προορισμένο για τα μεγάλα συμπόσια των αριστοκρατών, που είναι ταυτόχρονα μια πραγματική μυθολογική εγκυκλοπαίδεια σε εικόνες.

Η ακμή του αττικού μελανόμορφου ρυθμού: Ο «ζωγράφος του Άμαση» και ο Εξηκίας

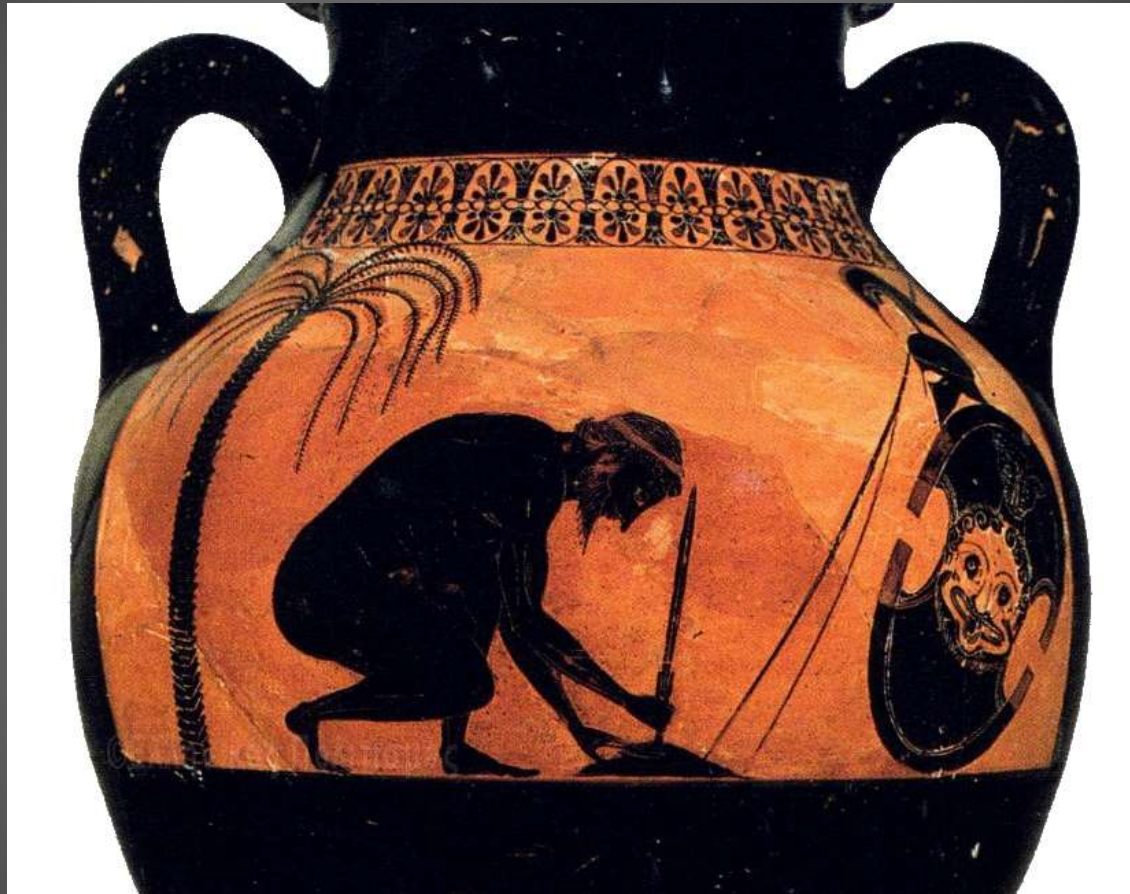

Έργο του αγγειοπλάστη και
αγγειογράφου Εξηκία. Αμφορέας
τύπου Β, 530–525 π.Χ.,
Vulci, Ετρουρίας.

Β' όψη: η επιστροφή των Διόσκουρων
στο πατρικό τους σπίτι.
Α' όψη: Ο Αχιλλέας με τον Αϊάντα
παίζουν πεσσούς.

Έργο του αγγειοπλάστη και αγγειογράφου Εξηκία.
Αμφορέας τύπου Β, 530–525 π.Χ.,
Vulci, Ετρουρία.
Α' όψη: Ο Αχιλλέας με τον Αίαντα παίζουν πεσσούς.

*Αμφορέας του Εξηκία, γύρω στο 530 π.Χ. Boulogne-sur-Mer, Musée Communal.
Το θέμα του είναι η αυτοκτονία του ήρωα Αϊάντα, η προετοιμασία της οποίας
παρουσιάζεται με λιτό και συγκλονιστικό τρόπο.*

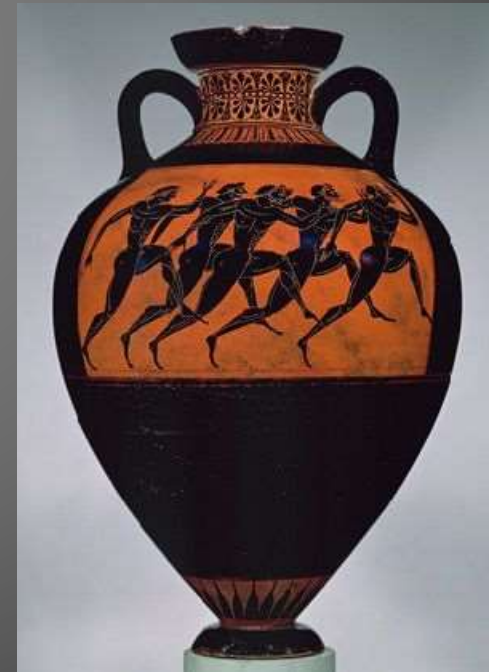
*Ζωγράφος του Άμαση.
Οινοχόη, 550-530 π.Χ.,
Λονδίνο, Βρετανικό
Μουσείο*

Παναθηναϊκοί αμφορείς

- Τα Παναθήναια ήταν μια πολύ παλιά γιορτή της Αθήνας αφιερωμένη στην προστάτιδα θεά της πόλης που σύμφωνα με την παράδοση είχε τα γενέθλιά της στις 15 Αυγούστου. Η γιορτή ήταν πολυήμερη και περιελάμβανε διάφορες εκδηλώσεις: καλλιτεχνικούς και αθλητικούς αγώνες καθώς και μια μεγάλη πομπή προς την Ακρόπολη. Στους περισσότερους αγώνες τα βραβεία ήταν αγγεία υψηλής τέχνης, οι παναθηναϊκοί αμφορείς, γεμάτοι λάδι. Από τη μια πλευρά απεικονιζόταν η παράσταση του αγωνίσματος για το οποίο δίνονταν ως βραβείο ο αμφορέας και από την άλλη η ένοπλη Αθηνά ως πολεμική θεά.

*Παναθηναϊκός αμφορέας του Κλεοφράδη,
525–500 π.Χ. ΜΕΤ Νέα Υόρκη*

*Παναθηναϊκός αμφορέας με δρομείς, 530 π.Χ.
ΜΕΤ Νέα Υόρκη*

Ερυθρόμορφος ρυθμός

Η εμφάνιση του ερυθρόμορφου ρυθμού, που ανακαλύφθηκε από τους Αθηναίους αγγειογράφους δεν σήμανε το τέλος της παλιάς τεχνοτροπίας.

Μελανόμορφα αγγεία συνέχισαν να παράγονται για περίπου μισό αιώνα ακόμα, και οι Παναθηναϊκοί αμφορείς για πολύ περισσότερο.

Από την κεραμική αυτής της περιόδου αντλούμε και τις πληροφορίες μας για τη μεγάλη ζωγραφική, καθώς γνωρίζουμε ελάχιστα μόνο δείγματά της.

Ερυθρόμορφη Κύλικα του αγγειογράφου Βρύγου με σκηνή συμποσίου (περ.490-480).

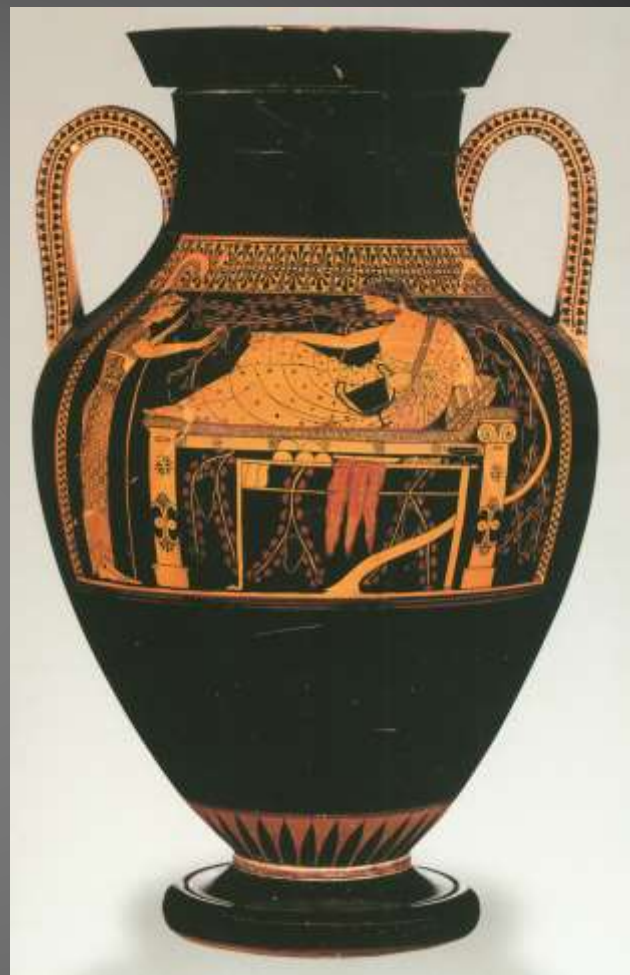
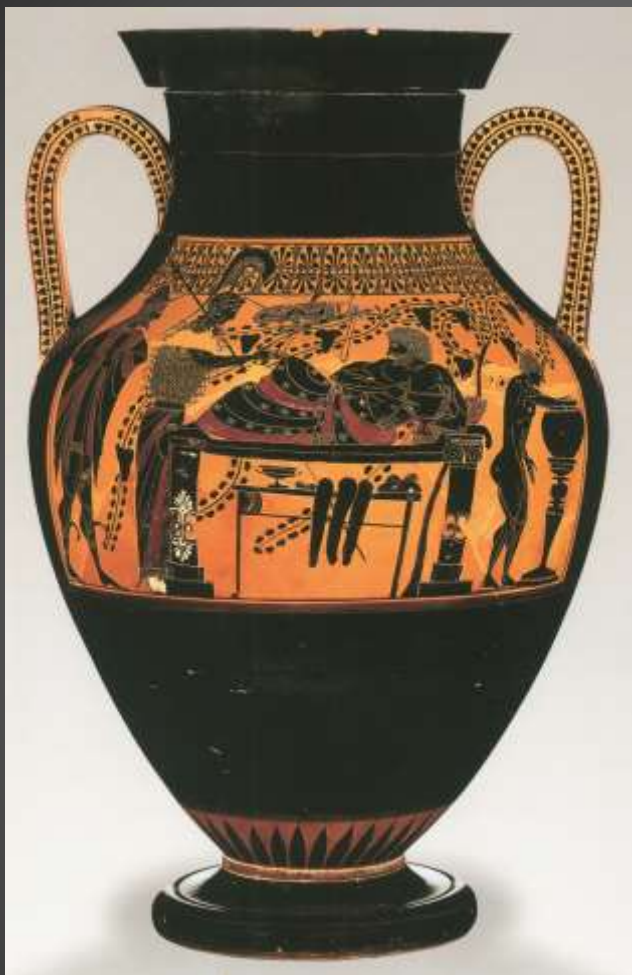
Ερυθρόμορφος ρυθμός

Ο νέος αυτός ρυθμός οφείλει το όνομά του στο γεγονός ότι οι μορφές αφήνονται στο χρώμα του πηλού, ενώ οι υπόλοιπες επιφάνειες του αγγείου καλύπτονται με το βερνίκι, που κατά το ψήσιμο αποκτά γυαλιστερό μαύρο χρώμα.

Η κύρια διαφορά του ερυθρόμορφου από τον μελανόμορφο ρυθμό είναι ότι οι λεπτομέρειες δεν αποδίδονται με χάραξη, αλλά με λεπτές σκούρες γραμμές που είναι δύο ειδών: η ανάγλυφη, που γίνεται με πυκνό βερνίκι και έχει σκούρο χρώμα, και η επίπεδη, που είναι πιο ανοιχτόχρωμη. Με τον τρόπο αυτό ο αγγειογράφος έχει στη διάθεσή του περισσότερες σχεδιαστικές δυνατότητες, ενώ η χρήση του αραιωμένου βερνικιού τού δίνει την ευχέρεια να αποδώσει τη φωτοσκίαση και την κύρτωση των επιφανειών.

*Ζωγράφος του Φιλίου, Εναγκαλισμός.
Κύλικα, βρέθηκε στο Κιούζι, 520–510
π.Χ., Βερολίνο*

Δίγλωσσος αμφορέας του “ζωγράφου του Ανδοκίδη”, μελανόμορφη πλευρά: Ο Ηρακλής ως συμποσιαστής, 520–510 π.Χ. Μόναχο, Staatliche Antikensammlungen.

Έργο του Ευφρόνιου. Ο θάνατος του Σαρπηδόνα. Καλυκοειδής κρατήρας, 515-510 π.Χ. Νέα Υόρκη, ΜΕΤ.

Ο Ύπνος και ο αδερφός του ο Θάνατος μεταφέρουν το σώμα του νεκρού Σαρπηδόνα. Και οι δυο παριστάνονται με πανοπλία και φτερά. Στο κέντρο της σκηνής ο Ερμής. Δυο πολεμιστές βρίσκονται στα άκρα της σύνθεσης.

Ζωγράφος του Κλεοφράδη, Σκηνές από την άλωση της Τροίας.

Υδρία, 480–475 π.Χ., Νάπολη, Εθνικό Αρχαιολογικό Μουσείο.

Ο Αϊαντας ορμητικός έχει αρπάξει την Κασσάνδρα από τα μαλλιά και κρατά απειλητικά το ξίφος του. Η Κασσάνδρα ικέτισσα στο άγαλμα της Αθηνάς, τον παρακαλάει να τη λυπηθεί. Αριστερά ο Αινείας κουβαλάει τον Αγχίση. Τρεις καθισμένες Τρωαδίτισσες θρηνούν τη σκληρή τους μοίρα.

Εμπορικοί αμφορείς από την Αρχαία Αγορά των Αθηνών, που βρέθηκαν κατά την ανασκαφή της Αμερικανικής Σχολής Κλασικών Σπουδών στην Αθήνα. © Αμερικανική Σχολή κλασικών Σπουδών, Αρχείο Ανασκαφών Αγοράς